Samen bruggen bouwen

Gezinsconsulenten als verbinders tussen gezin, wijk en (voor)school

Suzanne Rutz
Marianne van Bochove

Kennisnetwerk Jeugd Haaglanden

DE HAAGSE HOGESCHOOL

Colofon

Auteurs
Suzanne Rutz
Marianne van Bochove

Foto's
Shutterstock
Monstera Production

Ontwerp en opmaak
Gabriëlle Thijsen

Den Haag, oktober 2023

Samenwerkingspartners
Dit onderzoek is uitgevoerd door onderzoekers van het lectoraat 'Jeugdhulp in Transformatie' van De Haagse Hogeschool, vanuit hun verbondenheid aan de Regionale kenniswerkplaats Samen, in samenwerking met JES Rijnland en basisscholen De Springplank, De Singel, De Hobbit, 't Bolwerk, Prins Willem-Alexanderschool en IKC De Duinroos. Daarnaast zijn ook jeugd- en welzijnsorganisaties, VVE-organisaties, jeugdgezondheidszorg en ouders betrokken geweest bij het onderzoek. We danken iedereen die zich heeft ingezet voor de leernetwerken en het onderzoek! Diverse studenten hebben dit onderzoek ondersteund. We danken specifiek Karima El Jaouhari voor haar ondersteuning en verslaglegging. Bijzondere dank gaat ook uit naar de gemeente Leiden die een grote financiële bijdrage heeft geleverd aan de kosten van het onderzoek in het kader van innovatie onderwijs.

ISBN/EAN 9789083280172

Samenvatting

Op zes scholen in Leiden, Katwijk en Leiderdorp werken sinds het najaar van 2022 gezinsconsulenten. In dit onderzoek hebben we de invulling en ontwikkeling van deze nieuwe functie gevolgd door middel van bijeenkomsten, observaties en interviews.

Wat is een gezinsconsulent?

- Een nieuwe functie op scholen
- 4 tot 8 uur per week
- Op school, maar niet 'van' school
- Voor verbinding tussen school en thuis
- Staan naast de ouder

Wat doen gezinsconsulenten?

- Werken preventief, praktisch en persoonlijk
- Maken ouders wegwijs op school
- Helpen ouders bij het ondersteunen van de ontwikkeling van hun kind
- Leggen verbindingen tussen gezin, school, en partners in de wijk

Wat zijn de opbrengsten?

- Ouders beter bereikt
- Praktische problemen samen met ouders opgelost, waar nodig doorverwijzing
- Maatwerk per school waardoor aanpak werkt
- Ouders voelen zich door gezinsconsulent gezien en gehoord

Wat verdient verdere aandacht?

- Geef voldoende ruimte om al doende te leren
- Verwijs vanuit verschillende organisaties door
- Werk op organisatieniveau aan het wegnemen van structurele belemmeringen voor ouders
- Bied gezinsconsulenten en hun partners tijd en continuïteit

Conclusie

Gezinsconsulenten hebben met hun preventieve, praktische en persoonlijke insteek een belangrijke meerwaarde. De verbindingen tussen ouders, school en andere partners in de wijk zijn versterkt. Tegelijkertijd is de functie van de gezinsconsulent nog niet af. Er zijn kansen voor doorontwikkeling en verbetering. Hierbij zijn tijd en continuïteit cruciale randvoorwaarden.

Inhoud

	Samenvatting	**3**
1	**Inleiding**	**6**
1.1	Aanleiding: meer aandacht voor de verbinding tussen de school- en thuisomgeving	7
1.2	Doel en centrale vraag	8
1.3	Onderzoek aan de hand van leernetwerken	8
1.4	Leeswijzer	9
2	**De gezinsconsulent: een nieuwe functie op school**	**10**
2.1	Verwachtingen: waar richt een gezinsconsulent zich op?	11
2.2	In de praktijk: grenzen bewaken en grenzen overstijgen	12
2.3	Baanboetseren: hoe gezinsconsulenten hun plek verwerven	13
3	**Ouders bereiken**	**16**
3.1	Meerwaarde voor ouders waar scholen moeilijker mee in contact komen	17
3.2	Met ouders in contact op het schoolplein en via school	19
4	**Ouders ondersteunen**	**20**
4.1	Ondersteuning door gezinsconsulenten: van wegwijs maken tot doorverwijzen	21
4.2	Naast ouders gaan staan en een persoonlijke aanpak	21
4.3	Ouders en school helpen elkaar te begrijpen	25
4.4	Gezinsconsulenten volgen resultaten en monitoren behoeften van ouders	25
5	**Bruggenbouwers tussen ouders, school en wijk**	**26**
5.1	Bruggenbouwers op gezins- en organisatieniveau	27
5.2	Benodigde vaardigheden en randvoorwaarden	29
6	**Conclusies en aanbevelingen**	**32**
6.1	De functie van gezinsconsulent moet ruimte krijgen om zich te ontwikkelen	33
6.2	Gezinsconsulenten, scholen en organisaties uit de wijk kunnen kansen benutten om ouders nog beter te bereiken	33
6.3	De focus van gezinsconsulenten richt zich op preventie, praktische en persoonlijke ondersteuning	34
6.4	Gezinsconsulenten kunnen systemen en werkwijzen voor ouders verbeteren	34
6.5	Het werk van gezinsconsulenten vraagt tijd en continuïteit	34
6.6	Gezinsconsulenten hebben meerwaarde voor ouders maar zijn geen kant-en-klare oplossing	35
	Gebruikte literatuur	**36**

1 Inleiding

Samengevat

Op zes scholen in Leiden, Katwijk en Leiderdorp werken sinds het najaar van 2022 gezinsconsulenten.

Hun rol is om ouders, scholen en de wijk meer met elkaar te verbinden, om zo gezamenlijk de ontwikkeling van kinderen te bevorderen en gelijke kansen te stimuleren. De functie van gezinsconsulent was voor deze regio nieuw en moest verder worden ontwikkeld.

In dit onderzoek kijken we hoe gezinsconsulenten ouders bereiken en ondersteunen, hoe ze verbindingen met anderen leggen en waar hun meerwaarde zit.

1.1 Aanleiding: meer aandacht voor de verbinding tussen de school- en thuisomgeving

Voor de ontwikkeling van kinderen is het essentieel dat de thuisomgeving en de (voor)school met elkaar verbonden zijn (Kassenberg 2017). Ouders kunnen hun kind dan beter ondersteunen bij het leren op school. En scholen kunnen beter inschatten wat kinderen nodig hebben om zich goed te kunnen ontwikkelen. De verbinding tussen school en thuis komt niet altijd gemakkelijk tot stand, bijvoorbeeld omdat er niet altijd contact is tussen ouders en scholen, of hun verwachtingen over elkaar en het ondersteunen van het kind uiteenlopen. Als dit samenspel tussen school en thuis niet tot stand komt heeft het grote gevolgen voor de (onderwijs) kansen van kinderen. Het is een van de oorzaken van kansenongelijkheid (Kassenberg 2017).

Andere partijen in de wijk, zoals welzijnsorganisaties en de jeugdgezondheidszorg, hebben ook een rol in het stimuleren van de ontwikkeling van kinderen. Zij bieden activiteiten aan zoals educatieve programma's, sport en spel of hulp en ondersteuning, zoals huiswerkbegeleiding, opvoedondersteuning of monitoring van de ontwikkeling van het kind. Ook voor deze partijen is verbinding met ouders en scholen belangrijk. Ouders en scholen kunnen kinderen stimuleren mee te doen aan activiteiten in de wijk en gebruik te maken van het aanbod van hulp en ondersteuning. En de organisaties in de wijk kunnen hun werk nog beter doen als ze weten wat de behoeften en (on)mogelijkheden van gezinnen zijn en hoe hun aanbod aansluit op dat van de school.

Juist in wijken waar het samenspel tussen ouders, scholen en wijken niet vanzelfsprekend tot stand komt en kansenongelijkheid op de loer ligt, is het van belang extra aandacht te hebben voor het laagdrempelig stimuleren van de verbinding tussen ouders, scholen en partijen. Eerder zijn met zulke verbindingsfuncties goede ervaringen opgedaan. Bijvoorbeeld met brugfunctionarissen in Gent (België), Rotterdam, Groningen, Zaandam, Maastricht en een vergelijkbaar initiatief in Leeuwarden (Janssen et al. 2023; Lagerwij & Van der Wolde, 2021; Kassenberg 2017).

Dit was aanleiding om op zes scholen in Leiden, Katwijk en Leiderdorp met gezinsconsulenten (zie kader) te starten. Dat gebeurde in de vorm van een pilot, die plaatsvond in het schooljaar 2022/2023. Doel van de pilot was om de functie verder in te vullen en af te stemmen op de behoeften en de partijen in deze regio. Op diverse van deze scholen is tijdens de coronaperiode nog duidelijker zichtbaar geworden dat de school- en thuisomgeving sterk van elkaar verschillen en dat er meer nodig is om deze te verbinden. Hoewel de zes scholen verschillende leerlingenpopulaties hebben, liggen ze allemaal in of bij wijken die worden gekwalificeerd als kwetsbaar, met relatief veel gezinnen die leven in armoede en met veel nieuwkomers.

De gezinsconsulent aan het werk – 5 voorbeelden:

1. De gezinsconsulent schuift aan bij een gesprek waarin een leerkracht een moeilijke boodschap moet geven aan een ouder. De gezinsconsulent is erbij. Zij stelt de ouder vragen als: ‘wat heb je nodig van de school?’ en ‘hoe voelt het voor u dit te horen?’ De ouder is hierdoor niet alleen de ontvanger van de boodschap, maar kan ook aangeven wat hij wil en nodig heeft.
2. Gezinsconsulenten spreken met ouders op het plein. Een ouder vertelt dat het lastig is om op tijd te komen, omdat ze haar kind niet uit bed krijgt. De gezinsconsulent geeft tips en houdt in de gaten of de tips helpen.
3. Als kinderen logopedie krijgen, dan moeten ze thuis vaak oefenen. Niet iedere ouder weet hoe die dat thuis kan aanpakken. Gezinsconsulenten kunnen ouders daarin ondersteunen.
4. Een leerling is licht verstandelijk beperkt en heeft Nederlands als tweede taal. Nu de leerling naar het voortgezet onderwijs gaat, moet er veel worden geregeld, maar vanuit de leerkracht verloopt het contact met de ouder moeizaam. De gezinsconsulent heeft de ouder ondersteund bij het zoeken en aanmelden bij een school voor voortgezet onderwijs. Ze heeft ook veel kunnen uitleggen over het schoolsysteem.
5. Een gezinsconsulent ziet tijdens een huisbezoek aan een gezin dat het gezin heel klein is behuisd en dat de kinderen geen bed hebben. De gezinsconsulent kan regelen dat de kinderen binnen enkele dagen een bed hebben om in te slapen.

Het onderzoek in aantallen

4 leernetwerken; bij scholen die op dezelfde locatie zaten organiseerden we één leernetwerk	**37** deelnemers aan leernetwerken van 19 organisaties	**6** logboeken van gezinsconsulenten die 4-8 weken hun activiteiten bijhielden	**1** groepsgesprek en 1 interview met gezinsconsulenten
14 leernetwerk-bijeenkomsten	**2** bijeenkomsten om tussentijdse bevin-dingen te bespreken	**12** korte gesprekken met ouders	**2** dagdelen meelopen met gezins-consulenten

1.2 Doel en centrale vraag

Omdat de functie van gezinsconsulenten in deze regio nieuw was, hebben we de rol en werkwijze van gezinsconsulenten onderzocht. Daarbij hebben we specifiek gekeken naar:

- Hoe gezinsconsulenten ouders bereiken.
- Hoe gezinsconsulenten ouders ondersteunen.
- Hoe gezinsconsulenten ouders, scholen en de wijk met elkaar verbinden.
- Wat de positie is van gezinsconsulenten in het grotere geheel van opgroei- en opvoedondersteuning.

De bedoeling was om door gezamenlijke reflectie meer inzicht te krijgen in hoe de rol, werkwijze en positie van gezinsconsulenten zich – in samenwerking met scholen en partijen uit de wijk – ontwikkelde.

1.3 Onderzoek aan de hand van leernetwerken

Het onderzoek vond plaats in leernetwerken. Dit zijn samenwerkingsverbanden waarin deelnemers met verschillende kennis en ervaring werken aan een gezamenlijk vraagstuk. In leernetwerken wordt kennis en ervaring over het vraagstuk gedeeld en worden nieuwe ideeën en initiatieven ontplooid. Leernetwerken zijn tijdelijk en informeel van aard (Blankenship en Ruona, 2007).

De leernetwerken van ons onderzoek bestonden uit gezinsconsulenten, intern begeleiders, schooldirecteuren, medewerkers van voorscholen, jeugdverpleegkundigen, welzijnswerkers en jeugdhulpverleners. In de leernetwerk-bijeenkomsten hebben zij verschillende onderwerpen met elkaar besproken en gereflecteerd op wat goed gaat en wat beter kan. Als inbreng voor de bijeenkomsten hebben we informatie verzameld om die reflectie te ondersteunen. Gezinsconsulenten hielden enkele weken een logboek bij. Ook liepen we mee met gezinsconsulenten en hebben we korte gesprekken met ouders gevoerd (zie ook kaders).

Naast de leernetwerkbijeenkomsten op de scholen zijn tussentijds twee keer bevindingen gedeeld. In februari 2023 presenteerden we tussentijdse resultaten in een webinar. In maart 2023 werd een overkoepelende bijeenkomst georganiseerd waarin alle uitvoerende partijen en betrokken gemeenten waren uitgenodigd om breder te reflecteren op de rol en mogelijke meerwaarde van gezinsconsulenten en om tussentijdse resultaten te bespreken.

Onderwerpen die in de leernetwerken zijn besproken:

- Goede voorbeelden van het werk van de gezinsconsulent
- Verwachtingen die gezinsconsulenten zelf en andere professionals van de nieuwe functie hebben
- Wat ouders belangrijk vinden in het contact met de gezinsconsulent
- Op welke (groepen) ouders gezinsconsulenten zich kunnen/moeten richten en hoe je die bereikt
- Situaties die onderlinge afstemming en samen-werking vergen
- Gezamenlijke actiepunten en ideeën voor verbe-tering
- Evaluatievragen over de opbrengsten van de leernetwerkbijeenkomsten

1.4 Leeswijzer

Dit rapport beschrijft de resultaten van het onder-zoek en wat er is besproken en geleerd in de leernetwerken. Ieder hoofdstuk begint met een samenvatting en biedt achtergrondinformatie of theoretische verdieping in kaders. Het tweede hoofdstuk gaat in op de nieuwe functie van de gezinsconsulent en hoe de gezinsconsulenten op de scholen een plek hebben verworven en hun activi-teiten hebben afgestemd op andere professionals. Het derde hoofdstuk beschrijft voor welke ouders gezinsconsulenten van meerwaarde kunnen zijn en hoe ze die bereiken. Het vierde hoofdstuk gaat over hoe gezinsconsulenten ondersteuning bieden aan ouders. Het vijfde hoofdstuk beschrijft hoe gezinsconsulenten ouders, school en wijk aan elkaar verbinden. In het zesde hoofdstuk trekken we conclusies en geven we zes aanbevelingen voor verbetering.

2 De gezinsconsulent: een nieuwe functie op school

Samengevat

De functie van gezinsconsulent krijgt gaandeweg vorm en inhoud, in de samenwerking tussen gezinsconsulenten, school, voorschool en partners in de wijk.

In het begin lag de nadruk op het afbakenen van verschillende professionele rollen. Na verloop van tijd gingen professionals elkaar intensiever betrekken en elkaars meerwaarde benutten. Overlap werd meer omarmd.

Gezinsconsulenten verwerven letterlijk en figuurlijk hun plek op school. Daarbij zijn fysieke ruimte, taken en verantwoordelijkheden én identiteit belangrijk.

2.1 Verwachtingen: waar richt een gezinsconsulent zich op?

Tijdens de eerste leernetwerkbijeenkomsten op de scholen bespraken we welke verwachtingen deelnemers van het werk van gezinsconsulenten hebben. We vroegen hun op basis van een lijst met mogelijke verwachtingen een top vijf te maken (zie kader). De gezinsconsulenten waren op dat moment net op de scholen begonnen. Deelnemers vonden dat het doel van gezinsconsulenten het creëren van kansen voor alle kinderen is. Daarbij ging het gesprek over dat dit een wel erg 'groot en hoog' doel is, dat gezinsconsulenten niet alleen kunnen bereiken. Deelnemers gaven aan dat gezinsconsulenten niet op dit doel moeten worden afgerekend, maar in hun werk dit doel wel voor ogen moeten houden.

Meest genoemde verwachtingen van gezinsconsulenten:

1. De gezinsconsulent wint vertrouwen van ouders door veel op en om de school aanwezig te zijn. (8x in de top 5)
2. Het primaire doel van gezinsconsulenten is creëren van kansen voor alle kinderen. (6x in de top 5, alle keren op positie 1)
3. De gezinsconsulent moet ingebed zijn in de visie van de school, het moet niet aan individuen hangen. (6x in de top 5, 3x op positie 1)
4. Een gezinsconsulent voert het goede gesprek met ouders, geeft niet alleen informatie maar stelt vragen vanuit echte interesse. (5x in de top 5)
5. De rol van de gezinsconsulent moet vanaf de start voor alle betrokkenen duidelijk zijn. (4x in de top 5)
6. Een gezinsconsulent is geen jeugdhulpverlener, maar kan ouders wel motiveren voor hulp. (4x in de top 5)

Verder viel tijdens het bespreken van de verwachtingen op dat enerzijds behoefte was om de vorm en inhoud van de functie van tevoren vastleggen en anderzijds ruimte te hebben om de functie naar eigen inzicht in te vullen. Zo gaven een intern begeleider van een school, en een zorgcoördinator van een voorschool aan graag een kader te willen met wat gezinsconsulenten doen en hoe dat raakt aan het werk van andere professionals. Dit kwam vooral voort uit de wens geen activiteiten dubbel te doen. Anderzijds vonden deelnemers dat de functie van gezinsconsulenten zich in de praktijk moest ontwikkelen en dat het goed was om werkwijzen uit te proberen en pas later vast te leggen. Vanuit het idee dat het zo gemakkelijker wordt om goed aan te sluiten op de context en situatie van de school en de wijk.

Er zijn namelijk aanzienlijke verschillen tussen scholen. Zo is in Katwijk een professional uit het wijkteam wekelijks op de school, zodat de link tussen school en jeugdhulp ook zonder gezinsconsulent snel gelegd is, terwijl de jeugdhulp in Leiden verder af is en een gezinsconsulent een grotere rol kan hebben in het leggen van deze verbinding.

2.2 In de praktijk: grenzen bewaken en grenzen overstijgen

Na dat eerste leernetwerk, rondom de start van de gezinsconsulenten, hebben we gezien hoe het werk van de gezinsconsulenten in de praktijk vorm kreeg. Daarbij zagen we aan de ene kant hoe gezinsconsulenten en andere professionals hun grenzen afbakenen en verschillen benadrukken, en aan de andere kant hoe zij juist grenzen overstijgen en verschillen overbruggen. In de literatuur over nieuwe professionals is dit grenzenwerk ook beschreven (zie kader).

Grenzen bewaken: afbakening

In de beginfase merkten we dat gezinsconsulenten en andere professionals zoekend waren in hoe hun rollen zich tot elkaar verhielden. Afbakening speelde daarbij een belangrijke rol. Zo benadrukten verschillende professionals ook wat de gezinsconsulent vooral niet zou moeten doen, bijvoorbeeld niet overnemen wat de school, jeugdhulpverlener of jeugdverpleegkundige hoort te doen. Een van de jeugdverpleegkundigen benadrukte dat zij in haar werk zag dat verschillende professionals verschillende boodschappen aan gezinnen afgaven en dat de motivatie van deze gezinnen afnam voor hulp als er veel hulpverleners betrokken waren. Ze stelde dat het belangrijk was om af te spreken wie met welk gezin bezig is. Uit het gesprek in het leernetwerk dat daaruit volgde bleek dat de meerwaarde van gezinsconsulenten zit in het preventief werken, terwijl de jeugdgezondheidszorg dit soort begeleiding veelal doet bij gezinnen met wat complexere problematiek (zie ook hoofdstuk 3).

In een gesprek tussen een gezinsconsulent en een intern begeleider (IB-er), waren beiden op zoek naar hoe ze zich tot elkaar verhouden. De gezinsconsulent vond dat gezinsconsulenten er zijn voor het 'goede gesprek' met ouders. En dat gezinsconsulenten op basis van hun kennis en ervaring anderen hierin kunnen coachen. De IB-er vond dat dit onterecht suggereert dat leerkrachten en IB-ers nog geen goede gesprekken voeren met ouders. Al pratende kwamen ze tot de afbakening dat zowel gezinsconsulenten als professionals van de school het 'goede gesprek' kunnen voeren met ouders, maar dat het gesprek van gezinsconsulenten meer verdiepend van aard kan zijn.

Op een andere manier was ook sprake van begrenzing. Dat had te maken met de opzet van de pilot. Gesprekken gingen over wat gezinsconsulenten en de voor- en vroegschoolse educatie (VVE) elkaar te bieden hadden. De betrokkenen vonden het belangrijk dat de samenwerking er kwam, maar noemden als belemmering dat gezinsconsulenten aan bepaalde scholen verbonden zijn. Als bij een kind op de voorschool behoefte aan ondersteuning wordt gesignaleerd, is nog niet altijd zeker dat het betreffende kind ook naar de school zal gaan waar de gezinsconsulent werkzaam is.

Grenzen overstijgen: verwelkoming

Gaandeweg leek de behoefte aan duidelijke grenzen tussen professionals af te nemen. Al doende werd het voor betrokkenen duidelijker welk werk gezinsconsulenten doen, wat hun meerwaarde is en hoe dit zich verhoudt tot het werk van anderen. Andere professionals zetten de meerwaarde van de gezinsconsulent actief in.

Tijdens een leernetwerkbijeenkomst zien bijvoorbeeld zowel de zorgcoördinator als de IB-er kansen om gezinsconsulenten te betrekken bij de overgang van de VVE naar school. De IB-er werkt vanuit de school en is vooral gericht op het kind, de gezinsconsulent werkt niet voor de school en zou er dan vooral voor de ouders bij zijn. Een ander voorbeeld betreft de vraag van een school over of de gezinsconsulenten aanwezig wilden zijn bij de avond waarop ze startgesprekken hadden met ouders. Ze konden ouders dan direct laten zien waar de gezinsconsulenten zitten en hen aan elkaar voorstellen.

Hier is sprake van 'verwelkomingswerk': het uitnodigen van anderen op 'jouw' professionele terrein, vanuit de meerwaarde die de ander kan bieden.

Grenzenwerk: afbakening en verwelkoming

De theorie over grenzenwerk, of *boundary work*, helpt te begrijpen hoe professionals in hun werk omgaan met grenzen ten opzichte van andere beroepskrachten of burgers. In plaats van gewoonweg over 'grenzen' te spreken, gaat het er bij 'grenzenwerk' om dat grenzen steeds opnieuw worden gemaakt, behouden, overbrugd en overstegen (Gieryn 1983, Halffman 2003). In onderzoek naar de verhouding tussen professionals en vrijwilligers in zorg- en welzijnsorganisaties, lieten Van Bochove en collega's (2016) zien dat professionals hun grenzen beschermen door middel van kennis en ervaring, door bepaald taalgebruik, en door toegang tot bepaalde ruimtes. De onderzoekers noemen dit afbakeningswerk. Maar ze zagen ook verwelkomingswerk, waarbij professionals vrijwilligers juist op hun terrein uitnodigden, bijvoorbeeld door hen een poloshirt van de organisatie te geven en hen uit te nodigen voor werkoverleggen. Deze twee vormen van grenzenwerk – afbakening en verwelkoming – zien we ook terug in het onderzoek naar gezinsconsulenten. We zien het in hoe gezinsconsulenten en andere professionals, zoals intern begeleiders van school en zorgcoördinatoren vanuit de voorschool de ene keer hun werkzaamheden afbakenen, en de andere keer juist overlap opzoeken.

2.3 Baanboetseren: hoe gezinsconsulenten hun plek verwerven

In de praktijk hebben we gezien dat gezinsconsulenten hun functie al doende vormgeven, in interactie met anderen. Baanboetseren wordt dat wel genoemd (zie kader). Bij het creëren van zo'n nieuwe functie gaat het vaak om op meerdere manieren je plek verwerven. We zien dit op drie manieren terugkomen: (1) je plek vinden in bestaande organisatiestructuren, (2) je op je plek voelen, en (3) letterlijk een plek vinden in en om de school.

Je plek vinden in de organisatiestructuur

De gezinsconsulenten werken op school, maar zijn in dienst van Stichting JES (Jeugd en Samenleving) Rijnland. Het wel op school werken, maar niet 'van de school' zijn, brengt organisatorische vragen met zich mee. Zo bleek tijdens een observatie dat gezinsconsulenten niet altijd makkelijk aan informatie van de school konden komen, omdat zij geen medewerkersaccount hebben en niet standaard deel uitmaken van de interne communicatie. Waarom er op een middag zo weinig kinderen op school zijn, en daarmee ook weinig ouders, is dan bijvoorbeeld een verrassing. Is er een studiedag misschien?

Het werk als gezinsconsulent op school brengt nieuwe overlegstructuren met zich mee. Gezinsconsulenten hebben vanuit JES Rijnland vergaderingen en intervisiebijeenkomsten en daar komen dan bijeenkomsten van de scholen bij. Omdat de functie van gezinsconsulenten zich beperkt van 4 tot 8 uur per school per week, is het voor gezinsconsulenten zoeken hoe ze die tijd zo goed mogelijk besteden. Het is aan de ene kant handig deel te nemen aan overleggen op school en tussen organisaties, om andere betrokkenen te leren kennen en met hen af te stemmen. Aan de andere kant kost dit tijd die niet kan worden gestoken in contact met ouders. Tijdens een observatie hadden twee gezinsconsulenten de hele ochtend online vergaderingen, waardoor ze alleen de middag overhadden voor contacten met ouders.

Je op je plek voelen

Een functie is niet alleen een verzameling van taken en verantwoordelijkheden, ingebed in een bepaalde organisatiestructuur. Het is ook een gevoel, een identiteit. Identiteit wordt niet alleen bepaald door hoe je jezelf ziet, maar ook door hoe anderen jou zien.

We hebben tijdens het onderzoek gezien dat op scholen vaak niet over de functie 'gezinsconsulent' gesproken werd. De titel van de functie wordt door veel gezinsconsulenten en andere professionals als abstract en afstandelijk voor ouders ervaren; de titel is vooral iets dat hoort bij de organisatiestructuur, terwijl de behoefte is aan laagdrempelig en informeel contact met ouders. Daarom introduceren IB-ers en leerkrachten de gezinsconsulent bij haar voornaam en vaak ook als een collega van de school met wie je kunt kletsen of die je verder kan helpen.

Gezinsconsulenten voelen zich op hun plek in het contact met ouders; dat is waar ze voor zijn opgeleid en goed in zijn. Op een schoolplein op ouders afstappen, kan best kwetsbaar voelen, als ouders nog niet weten wie je bent, vertelde een gezinsconsulent. Niet alle ouders zitten op inmenging te wachten, zeker niet als het over zaken als voeding of te laat komen gaat. Gezinsconsulenten voelden zich gaandeweg meer op hun plek, toen ouders voor hen een bekend gezicht werden, ze ouders hadden kunnen helpen, en ouders hen aan andere ouders gingen aanbevelen.

Ook het verwelkomingswerk van andere professionals (zoals leerkrachten, intern begeleiders, medewerkers van de kinderopvang, welzijnswerkers van organisaties uit de wijk) draagt bij aan het gevoel van gezinsconsulenten dat ze 'op hun plek' zijn.

Een plek vinden om leerkrachten en ouders te ontmoeten

Tot slot zien we ook een heel letterlijke betekenis van plek, namelijk de fysieke ruimte van de school en het schoolplein. Op een grote school – qua oppervlak en qua omvang van het leerkrachtenteam – is het voor gezinsconsulenten lastiger

om een bekend gezicht te worden. We hebben gezien dat het zoeken van goede ontmoetingsplekken een belangrijk onderdeel is van het baanboetseren van gezinsconsulenten. Zo vertelde een gezinsconsulent dat de afstand tussen haar plek in de open ruimte en de kamer waar de leerkrachten zitten, op een van de scholen te groot is. Dit is vooral aan het begin van het proces van baanboetseren lastig: je wilt elkaar dan vaak en spontaan kunnen tegenkomen. Op een andere school hebben de gezinsconsulenten een tafel in de gang. Ze zijn dan zichtbaar voor leerkrachten en ouders, maar hebben niet echt een rustige plek om met ouders te praten.
De fysieke plek heeft daarmee ook invloed op hoe gezinsconsulenten een plek verwerven in de organisatie en hoe zij zich op hun plek voelen.

Job crafting: het boetseren van een nieuwe functie

Er zijn verschillende manieren om te kijken naar nieuwe functies. Vroeger was vooral de visie dat functies top-down tot stand komen dominant: een functie met bepaalde taken en verantwoordelijkheden wordt ontwikkeld in de top van een organisatie en daarna volgens dat ontwerp door werknemers in de praktijk gebracht. De theorie over job crafting, in het Nederlands ook wel ‘baanboetseren’ genoemd, staat hier tegenover. Vanuit deze theorie wordt een nieuw beroep gezien als iets dat in de praktijk gemaakt wordt. Hier komt de vergelijking met boetseren vandaan: een functie is kneedbaar door de uitoefenaar van het beroep. Vanuit dit perspectief is interactie met anderen belangrijk, en daarmee samenhangend het idee van ‘je plek verwerven’ (Janssen e.a. 2016). Die plek gaat deels over het vormgeven van taken en verantwoordelijkheden, en hoe dat past binnen bestaande organisatiestructuren. Maar het gaat ook over identiteit: wie ben ik, hoe zien anderen mij, en hoe verhoud ik me tot die anderen? In het onderzoek naar gezinsconsulenten zien we dat plek ook op een derde, heel letterlijke, manier een rol speelt bij baanboetseren. De gezinsconsulenten zijn steeds op zoek naar de fysieke plek waar zij het beste vindbaar zijn voor ouders, en waar zij zelf ouders kunnen vinden: op het schoolplein, in het schoolgebouw, thuis. Ook voor het contact met leerkrachten en andere betrokkenen zien we dat plaats uitmaakt, zoals de grootte van de school en de nabijheid van voor-school.

3 Ouders bereiken

Samengevat

Gezinsconsulenten zijn vooral van meerwaarde voor ouders die de school niet gemakkelijk bereikt, die baat hebben bij uitleg over de routines van de school en die met wat extra ondersteuning hun kinderen beter kunnen ondersteunen bij hun ontwikkeling en school-loopbaan.

Gezinsconsulenten slagen erin ouders te bereiken die voor school niet gemakkelijk te bereiken zijn.

Het is essentieel voor het bereiken van ouders dat gezinsconsulenten op school een bekend gezicht zijn en laagdrempelig te benaderen zijn.

3.1 Meerwaarde voor ouders waar scholen moeilijker mee in contact komen

In het vorige hoofdstuk hebben we aangegeven dat de functie van gezinsconsulenten nieuw was op de zes scholen. Een nieuwe functie gaat gepaard met zoeken naar je meerwaarde, afstemmen met anderen en experimenteren. Daar hoort het vinden van voor welke ouders je van meerwaarde kan zijn ook bij.

In de leernetwerken is dit op diverse manieren aan bod gekomen. Bijvoorbeeld door de belangrijkste doelgroepen te selecteren uit een lijst met potentiële doelgroepen. Volgens de deelnemers zijn gezinsconsulenten vooral van meerwaarde voor ouders:

- Die regels, routines en systemen van de (voor)school nog niet kennen of kunnen opvolgen. Het gaat dan bijvoorbeeld om ouders die nog niet lang in Nederland wonen en die extra uitleg en hulp nodig hebben om wegwijs te worden.
- Met wie de school niet gemakkelijk in contact komt, bijvoorbeeld omdat de kinderen zelfstandig naar school komen, ouders niet naar ouderavonden komen, of het systeem van scholen om met ouders te communiceren niet gebruiken.
- Die extra vaardigheden nodig hebben om hun kind te ondersteunen. Dan gaat het bijvoorbeeld om taal-, lees- of opvoedvaardigheden.
- Die zelf negatief terugkijken op hun tijd op school of op hun jeugd. Het achterliggende idee is dat het voor hen moeilijker is hun kind positief te stimuleren en dat het prettig is als zij daar wat ondersteuning bij krijgen. Tegelijkertijd is deze groep ouders lastiger te bereiken, omdat zij – als gevolg van hun ervaringen – minder voor ondersteuning open kunnen staan.

Deze groepen zijn niet altijd even duidelijk van elkaar te onderscheiden, en kunnen overlappen.

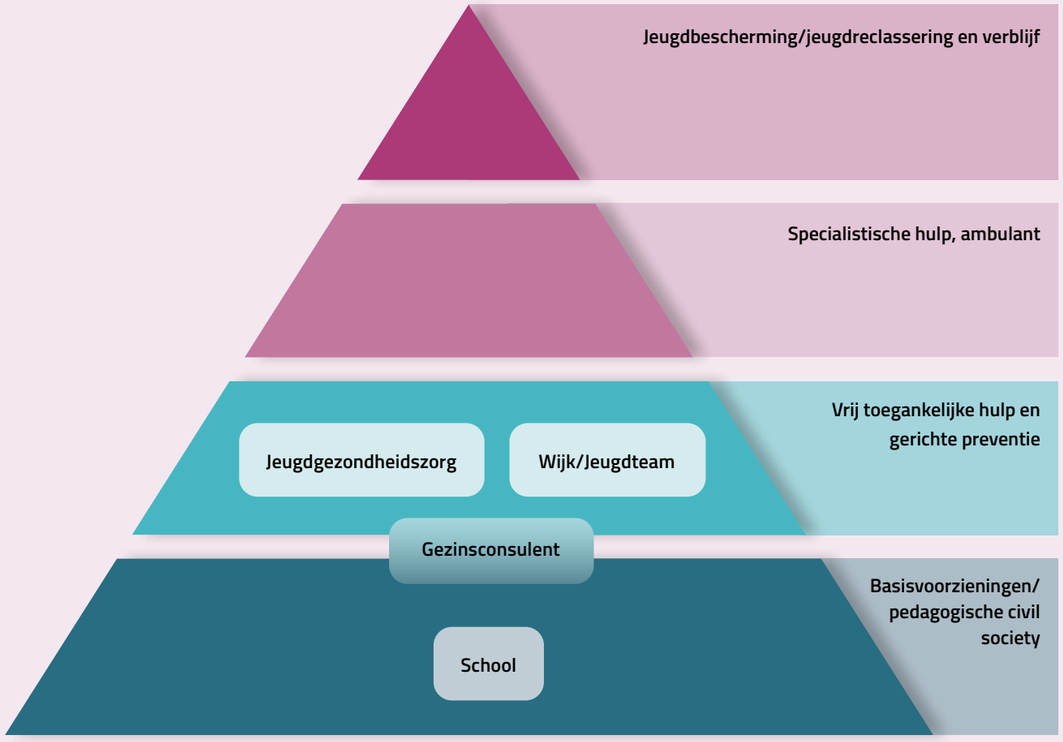
Gezinsconsulenten zijn juist voor deze groepen ouders van meerwaarde, omdat zij tijd hebben om contact te leggen, om een goede relatie op te bouwen en om te beginnen vanuit de vragen en zorgen van de ouders. Andersom zijn dit ook vaak groepen ouders bij wie het scholen niet lukt om in de korte tijd die ze voor contacten met ouders beschikbaar hebben een gesprek tot stand te laten komen. Gezinsconsulenten zijn uitgebreid geschoold in het open aangaan van gesprekken met volwassenen, terwijl dit voor leerkrachten niet hun ‘core business’ is. En mede omdat de gesignaleerde problemen nog relatief overzichtelijk zijn, richten organisaties die hulp bieden zich ook niet zo duidelijk op deze groep. De gezinsconsulent kan dat gat opvullen en heeft dan een aanvullende rol op de school en de andere partijen (zie ook kader).
Als voorbeeld werd in het leernetwerk de situatie genoemd van een kind uit een vluchtelingengezin dat in de klas steeds in slaap viel. Eerst is het aan de leerkracht om het gesprek met kind en ouders aan te gaan, onder andere over hoe dat komt en bijvoorbeeld praktisch te checken of het gezin gordijnen heeft en of er voldoende bedden zijn en er een rustige plek is voor het kind in huis is. Als dat geen soelaas biedt, kan de leerkracht de gezinsconsulent voorstellen en kijken of die op huisbezoek kan gaan, om te kijken wat er eventueel nodig is in de thuissituatie en om samen met ouders en kind een plannetje te maken om voldoende slaap te krijgen.

Jeugdhulppiramide en de rol van school, gezinsconsulent en andere partijen

Verschillende soorten jeugdhulp en voor wie die zijn bedoeld worden vaak beschreven in de vorm van een piramide (Gilsing 2019). De pedagogische basisvoorzieningen vormen de basis van de piramide en zijn bedoeld voor alle jeugdigen. Hoe hoger in de piramide, hoe intensiever en specialistischer de hulp, en hoe specifieker en kleiner de doelgroep.

In een van de leernetwerken hebben de deelnemers over de piramide gesproken. Ze zien de school als basisvoorziening.

Als de school zelf moeilijk in contact komt met de ouders, of als de school ouder en kind niet verder kan helpen, dan heeft de school verschillende opties. Een van die opties is de gezinsconsulent, voor relatief eenvoudige opvoed- en opgroeivragen of praktische hulp. Als het probleem van de ouder ingewikkelder is, kan de school (of gezinsconsulent) doorverwijzen naar andere organisaties, zoals de jeugdgezondheidszorg of het wijk/jeugdteam.

Focus op ouders van jonge kinderen?

Ondanks dat we voorbeelden zagen waarbij gezinsconsulenten ouders van kinderen uit de midden- en bovenbouw ondersteunden, zijn de gezinsconsulenten vooral gericht op ouders van kinderen uit de onderbouw. In de leernetwerken werd aangegeven dat juist ouders met kinderen van die leeftijd baat hebben bij uitleg over de routines van de school en met wat extra ondersteuning hun kinderen beter kunnen ondersteunen. Bovendien past dit binnen het uitgangspunt om preventief te werken en in een vroeg stadium ondersteuning te bieden om te voorkomen dat problemen complex worden. Ook is de veronderstelling van de deelnemers aan de leernetwerken dat kinderen er later in hun schoolloopbaan van kunnen profiteren als hun ouders eerder ondersteuning hebben gehad.

Ondersteuning van kinderen

Naast deze groepen ouders, hebben we voorbeelden gezien waarbij de gezinsconsulenten zich richten op kinderen. Zo vertelde een van de geïnterviewde ouders dat de gezinsconsulent spelletjes doet met haar kind in de klas. Eén van de andere gezinsconsulenten heeft een leerling opgevangen die net in Nederland was. De leerling was heel onrustig en ongelukkig omdat zij zich niet kon uiten in de klas. De gezinsconsulent is enkele keren in de klas gaan zitten om het meisje te helpen en de leerkracht meer zicht te geven op wat er nodig was dit kind in de klas goed te ondersteunen. Maar hoewel gezinsconsulenten dus ook contact hebben met kinderen, ligt de focus duidelijk op de ouders.

3.2 Met ouders in contact op het schoolplein en via school

Aan het begin van het schooljaar, toen de gezinsconsulenten net waren gestart, waren ze relatief onbekend voor kinderen, ouders, leerkrachten en overige partijen. Omdat een bekend gezicht zijn een voorwaarde is om met ouders in contact te komen, hebben gezinsconsulenten daar veel tijd en energie ingestoken.

Ouders direct benaderen

Gezinsconsulenten benaderen ouders op plekken waar die veel komen. Zo staan ze op het schoolplein aan het begin of het einde van de schooldag om informeel met ouders in contact te komen. Niet ieder schoolplein leent zich daarvoor even goed. Het schoolplein van een van de scholen is zo ingericht, dat ouders hun kinderen vaak niet tot aan de schooldeur brengen. Het is voor gezinsconsulenten dan moeilijker om bij het halen en brengen met ouders in contact te komen. Bij een school waar een deel van de kinderen niet door ouders wordt opgehaald, maar met de bus naar hun wijk wordt vervoerd, zijn gezinsconsulenten met de bus meegegaan om ouders bij het uitstappen te treffen. Ook zijn gezinsconsulenten aanwezig geweest bij ouderavonden. Dit werkte goed, omdat leerkrachten ouders waarvan ze dachten dat ondersteuning van de gezinsconsulent van meerwaarde zou zijn, direct aan de gezinsconsulenten konden voorstellen.

Ouders benaderen via anderen

Gezinsconsulenten komen ook in contact met ouders via leerkrachten, intern begeleiders en andere partijen. De gezinsconsulenten werken op de scholen nauw samen met de intern begeleiders, en met de leerkrachten. Deze introduceren de gezinsconsulenten actief bij ouders. Gezinsconsulenten zijn nog relatief weinig door andere partijen dan de school bij ouders geïntroduceerd. Hoewel deelnemers van leernetwerken daar wel kansen voor zien, bijvoorbeeld doorverwijzing door de jeugdgezondheidszorg of aanmelding via de VVE, hebben die nog niet zo concreet vorm gekregen.

Factoren die van belang zijn bij het leggen van contact

Gezinsconsulenten slagen erin ouders te bereiken die voor school niet gemakkelijk te bereiken zijn. Zo schrijft een van de gezinsconsulenten in haar logboek:

> *'Het is gelukt om een afspraak in te plannen met een moeder waarvan de intern begeleider dacht dat dit misschien wel lastig zou kunnen worden.'*

Verschillende factoren bevorderen het bereiken van ouders (zie ook kader). Deelnemers van de leernetwerken benadrukken vooral het belang van een bekend gezicht zijn op en rondom de school en de informele benadering. Ouders spreken in de interviews onder meer over laagdrempeligheid. Een ouder vertelt bijvoorbeeld dat ze de gezinsconsulent vaak op dinsdag even opzoekt omdat ze weet dat deze dan op school is. Zij vertelt ook dat het fijn is dat de gezinsconsulent haar moedertaal spreekt. Dat voelt vertrouwd en maakt dat ze zich goed kan uitdrukken. Verschillende gezinsconsulenten geven aan dat het spreken van elkaars taal niet per se noodzakelijk is. Ze slagen er ook in ouders te bereiken met wie ze geen taal en cultuur delen. Ze gebruiken bijvoorbeeld Google Translate en combineren dat met praten met handen en voeten.

Bevorderende factoren voor het bereiken van ouders:

- Bekend gezicht zijn op/rondom school
- Laagdrempelig bereikbaar
- Actief ouders opzoeken op plekken waar ze komen
- Informele benadering
- Taal van de ouders spreken
- Tijd kunnen steken in het in contact komen met ouders
- Tevreden ouders die het andere ouders aanbevelen (via-via)
- Andere professionals van school en wijk die gezinsconsulenten aanbevelen

4 Ouders ondersteunen

Samengevat

De gezinsconsulenten bieden voornamelijk praktische ondersteuning en geven ouders concrete handvatten om hun kind beter te kunnen ondersteunen.

Door naast ouders te gaan staan, bouwen gezinsconsulenten een band met hen op, wordt de situatie duidelijker en komt zicht op wat nodig is om deze te veranderen.

Gezinsconsulenten helpen ouders en school elkaar beter te begrijpen.

Gezinsconsulenten en ouders zien elkaar op school, ook als op dat moment geen ondersteuning wordt geboden. Dat geeft ouders én gezinsconsulenten de mogelijkheid resultaten te monitoren en opnieuw contact te zoeken als dat nodig is.

4.1 Ondersteuning door gezinsconsulenten: van wegwijs maken tot doorverwijzen

De gezinsconsulenten ondersteunen ouders op hele verschillende onderwerpen. Grofweg kunnen we zes soorten ondersteuning onderscheiden:

- Wegwijs maken op school en in de wijk, zoals hoe gaat ziekmelden, wanneer moet de gymtas mee, omgaan met het systeem dat school gebruikt om ouders te informeren en wat er na schooltijd te doen is in de wijk op het gebied van sport en spel.
- Opvoed- en opgroeiondersteuning, met onderwerpen als zindelijkheid, ochtendroutine en omgaan met een kind dat niet naar school wil.
- Taalontwikkeling, waaronder omgaan met meertaligheid thuis, leesondersteuning van kinderen en naar de bibliotheek.
- Praktische ondersteuning op het leefgebied financiën (aanvragen speelgoedbank, aanvraag overblijfkosten, laptop aanvragen, etc.).
- Driehoekgesprekken, waarbij de gezinsconsulenten aansluiten bij gesprekken tussen ouders en school.
- Doorverwijzingen naar andere hulp en ondersteuning, zowel hulp en ondersteuning voor complexere problematiek, als andere laagdrempelige ondersteuning in de wijk.

De ondersteuning is vaak in eerste instantie praktisch ingestoken, waarbij gezinsconsulenten ouders concrete handvatten bieden om mee verder te kunnen. Daarbij komen, vaak in een later stadium, ook onderliggende vragen aan bod. Het gaat dan bijvoorbeeld om onderwerpen als wat voor ouder wil je zijn of 'nu niet zwanger' gesprekken. Interessant is dat deze grotere onderwerpen ook in informele gesprekken op het schoolplein aan bod komen en niet per se in een 'officieel' gesprek. Juist het schoolplein kan een goede plek zijn om deze waardevolle minidialogen te voeren (zie ook: Heemskerk, 2023).

4.2 Naast ouders gaan staan en een persoonlijke aanpak

Gezinsconsulenten gebruiken de ouderschapstheorie van Alice van der Pas, die ervan uitgaat dat ouder zijn komt met verantwoordelijkheid én met kwetsbaarheid (zie ook kader). Vanuit die theorie hebben professionals de rol om naast ouders te gaan staan en te werken vanuit verbinding en gelijkwaardigheid.

Ouderschapstheorie – Alice van der Pas

Alice van der Pas werkte jarenlang als ouderbegeleider en gezinstherapeut, onderzocht het begeleiden van ouders en schreef er verschillende handboeken over. Haar ouderschapstheorie (Van der Pas, 2006) stelt dat het voor het gezond en veilig opgroeien van kinderen essentieel is dat ouders zich prettig voelen in hun ouderschap. Dat betekent dat ondersteuning van ouders aandacht besteed aan het welzijn van ouders, hun ouderschapsbeleving en het opvoedvertrouwen. Zij werkt vanuit drie uitgangspunten:

1. Elke ouder heeft een besef van verantwoordelijk-zijn: professionals moeten ervan uitgaan dat alle ouders het beste willen voor hun kind en de intentie hebben goed voor hun kind te zorgen.
2. Ouderschap maakt kwetsbaar: opvoeden is steeds opnieuw uitvinden wat nu goed zou zijn en wat haalbaar is. Geen enkele opvoeding verloopt vlekkeloos, terwijl ouders een goede ouder willen zijn. Dat maakt kwetsbaar.
3. Ouders zijn eindverantwoordelijk: het is belangrijk dat professionals aansluiten bij wat de ouder belangrijk vindt voor diens kind. Vader of moeder ben je je hele leven, terwijl professionals tijdelijk betrokken zijn. Zij helpen ouders indien nodig grip te krijgen op de situatie en zelf verder te kunnen.

Vaak wordt de metafoor gebruikt van een krukje met drie poten, die staan voor de drie uitgangspunten. Professionals die ouders begeleiden moeten hun evenwicht op het krukje zien te bewaren. Een van de gezinsconsulenten vertelt dat ze het krukje als reflectie-instrument voor zichzelf gebruikt:

> *"Je voelt zelf als je gaat wiebelen, dat voel je bijna in je lichaam. Als je wiebelt kom je tegenover, in plaats van naast de ouders te staan. Ik vraag me dan af: 'wat kan ik doen om er weer naast te gaan staan?', en: 'wat gebeurt er in mezelf?' Als ik onbegrip voel over een ouder, dan zegt dat vaak wat over mezelf.'*

In het begin hebben de gezinsconsulenten met elkaar gesproken over wat het naast de ouder staan zou kunnen belemmeren of juist bevorderen. Het was voor de gezinsconsulenten bijvoorbeeld zoeken naar hoe ze met deze open werkwijze moesten omgaan wanneer ze vanuit de school specifieke vragen en aandachtspunten meekregen. De gezinsconsulenten gaven aan geen 'postduif' te willen zijn die informatie over de situatie van ouders overbrieft aan de school of ouders informatie van school moet geven. Mede daarom hebben de gezinsconsulenten bewust gekozen om zowel richting ouders als richting school open te bespreken wat de reden is voor het contact en welke informatie ze met anderen delen.

Ouders geven in interviews aan zich prettig te voelen bij de gezinsconsulenten (zie kader). Ook scholen zien dat. Dat blijkt bijvoorbeeld uit deze observatie:

> *'De IB-er staat in de keuken een kopje af te wassen. Ze ziet er opgelucht uit. Ze zegt dat het met de gezinsconsulent erbij het beste gesprek was dat ze tot nu toe met moeder heeft gevoerd. Ze zag moeder ontspannen en ze is veel meer te weten gekomen over het gezin en de situatie. In eerdere gesprekken lukte dat niet.'*

Wat ouders belangrijk vinden

Omdat we het essentieel vonden om het perspectief van ouders in het onderzoek te betrekken, en het niet lukte om hen te laten aansluiten bij de leernetwerken, hebben we korte gesprekken met ouders gevoerd. We spraken 12 ouders met kinderen in groep 1-5 en van een Taalklas. Hier staan de belangrijkste bevindingen.

Over de school:

Ouders vinden belangrijk:

- Een school waar diversiteit is en kinderen gelijk zijn.
- Dat kinderen zich fijn voelen op school en met plezier naar school gaan.
- Een school waar veel aandacht is voor de kinderen (ook individueel).
- Dat kinderen zich kunnen/durven uiten op school.
- Dat er aandacht is voor lezen en schrijven.
- Dat ouders in de klas mogen komen.
- Gemakkelijk contact hebben met de leerkracht (bijvoorbeeld via de app met Google Translate; vragen kunnen stellen).
- Duidelijke informatie vanuit school.

Over de gezinsconsulent:

Contact met gezinsconsulent:

- Kwam vooral op school tot stand: via IB-er, via de leerkracht, op het schoolplein, via andere ouder.
- Vond plaats: thuis, in de klas, op het schoolplein, in het kantoor van de gezinsconsulenten.
- Was gericht op: taalontwikkeling kind, gedragsproblemen kind, wegwijs maken op school en in de wijk, verwijzen naar meer gespecialiseerde hulp, toeleiden naar speciaal onderwijs en praktische hulp voor de ouder.

Ouders vinden belangrijk dat de gezinsconsulent:

- Rustig is, goed luistert, duidelijk is, tijd neemt.
- Makkelijk bereikbaar is: je kunt er zelf naartoe met vragen, vragen en reacties via WhatsApp.
- Praktische hulp biedt: praktische adviezen, helpen met formulieren invullen, bieb laten zien.
- De voortgang bewaakt: checkt of iedereen heeft gedaan wat is afgesproken (school, ouder, etc.).
- Resultaat oplevert: ouders willen snel resultaat zien en willen dat andere oplossingen worden aangeboden als de gezinsconsulent zelf geen oplossing kan bieden (o.a. doorverwijzen).

Voorbeelden

1. Een ouder vond het in het begin spannend om de kinderen naar school te brengen, omdat ze zelf nog niemand kende en de taal niet sprak. Ze vroeg haar man te gaan, maar die spreekt ook niet zo goed Nederlands. Mede door de gezinsconsulent die haar taal spreekt, heeft ze vertrouwen gekregen. Nu zegt ze: *'Ik zal de kinderen brengen. Laat mij maar gaan, ik heb nu iemand die ik versta.'*
2. Een ouder vertelde dat hij de manier van scholing anders vindt dan in Syrië. Volgens hem gaat het in Syrië vooral over leren en hier ook veel om het vinden van jezelf als persoon. Hij zei dat de gezinsconsulent hem heeft geholpen dit verschil te begrijpen en om te gaan met de 'cultuurshock'.

Het contact tussen gezinsconsulenten en ouders is op meerdere manieren persoonlijk:

- De gezinsconsulent als persoon: De gezinsconsulent is voor ouders vooral een persoon met een naam, in plaats van een uitoefenaar van een bepaalde functie. Zij stellen zich voor met hun voornaam en vertellen waarmee ze kunnen helpen (zie ook hoofdstuk 2).
- De ouder als persoon: Gezinsconsulenten starten hun contacten met ouders vanuit interesse in de gezinssituatie en hoe het voor de ouders is om in die situatie te zitten. Ze nemen tijd om het contact op te bouwen. Ze gebruiken de methodiek van het Gezamenlijk Inschatten van Zorgbehoeften (GIZ; zie figuur) als ondersteuning om de ontwikkeling van kinderen, verschillende levensgebieden en aspecten van het ouderschap te bespreken. Ze werken daarmee integraal en beperken zich niet tot één probleem of een aspect.
- Persoonlijke onderwerpen: Soms bespreken ouders ook persoonlijke onderwerpen die gevoelig kunnen liggen, zoals de twijfels en zorgen die het ouderschap met zich meebrengen of hun persoonlijke migratieverhaal. Dit is een teken dat ouders zich op hun gemak voelen en de gezinsconsulent vertrouwen.

Uit voorbeelden die in de leernetwerken zijn genoemd, komt naar voren dat ouders zich op hun gemak voelen doordat gezinsconsulenten naast hen staan en een persoonlijke aanpak hebben. Dit heeft belangrijke voordelen. Daardoor komt andere informatie boven tafel, die een nieuwe kijk op de situatie biedt en andere mogelijkheden om de situatie aan te pakken. Zo bleek bijvoorbeeld uit een gesprek van een gezinsconsulent met een ouder, dat hun zoon thuis had verteld dat de school op een later tijdstip startte. De ouders dachten dat hun kind op tijd op school was, terwijl het kind iedere dag te laat kwam. Toen dat eenmaal duidelijk was, werd het mogelijk de situatie te veranderen. Een ander voorbeeld betreft een gesprek tussen gezinsconsulent en ouder, waarin de ouder in eerste instantie niet durfde aan te geven dat ze door financiële problemen geen speelgoed had voor haar kind, maar dat later wel duidelijk werd. De gezinsconsulent kon de ouder vervolgens introduceren bij de speelgoedbank.

De persoonlijke aanpak kan ook nadelen hebben. Zo had een van de gezinsconsulenten de ervaring dat een ouder haar als vriendin ging zien. Ook kan het zijn van dé persoon waar ouders terecht kunnen met vragen, leiden tot overvragen van de gezinsconsulent.

4.3 Ouders en school helpen elkaar te begrijpen

De gezinsconsulenten helpen ouders en school elkaar te begrijpen. Ze geven bijvoorbeeld uitleg over school, wanneer ouders zaken niet weten. In het voorbeeld van de jongen die iedere dag te laat kwam omdat zijn ouders de begintijd niet goed wisten, heeft de gezinsconsulent hierover informatie gegeven en uitgelegd hoe het schoolsysteem werkt (bijvoorbeeld dat leerplichtige kinderen vijf dagen per week naar school moeten).

Daarnaast kunnen gezinsconsulenten ouders ondersteunen bij het nemen van lastige beslissingen. Zo heeft een van de gezinsconsulenten een ouder ondersteund bij de overstap van haar kinderen naar het speciaal basisonderwijs. De moeder had het beeld dat op het speciaal onderwijs ‘alleen gehandicapte kinderen’ zaten en was het niet eens met de school dat dat een goede plek zou zijn voor haar kinderen. De gezinsconsulent is meegegaan naar gesprekken met hulpverleners en heeft een rondleiding geregeld op de nieuwe school. Ze leefde met moeder mee en kon haar geruststellen. De moeder stelde haar beeld van de school bij en de kinderen hebben de overstap naar de andere school kunnen maken.

Gezinsconsulenten helpen niet alleen ouders bij het beter begrijpen van de school, dit geldt ook andersom. Bijvoorbeeld door achtergrondinformatie te geven over de thuissituatie waardoor leerkrachten het gedrag van kinderen in de les beter kunnen duiden. Daarnaast signaleren gezinsconsulenten zaken die ouders op school graag anders zouden willen. Zo hebben verschillende ouders bij gezinsconsulenten aangegeven graag in de klas te willen komen om te zien wat hun kind daar doet, iets waarmee veel scholen tijdens de coronapandemie zijn gestopt en daarna (nog) niet hebben opgestart. Ook zien de gezinsconsulenten in hun contacten met ouders deze de berichten van de scholen via het communicatiesysteem (zoals Parro en SchouderCom) niet altijd begrijpen. De berichten zijn voor veel ouders te lang en in te moeilijke taal. Gezinsconsulenten kunnen hier aandacht voor vragen. Tegelijkertijd zagen wij dat ze het niet altijd gemakkelijk vinden om dit soort signalen – die het niveau van individuele ouders en leerkrachten overstijgen – met de scholen te bespreken. Het actief aandacht vragen voor signalen van ouders kan dus nog beter (zie ook hoofdstuk 5).

4.4 Gezinsconsulenten volgen resultaten en monitoren behoeften van ouders

Gezinsconsulenten kunnen ouders en gezinnen volgen, omdat ze op school zijn. Ze kunnen dus ook af en toe vragen hoe het gaat en ondersteuning weer starten indien nodig.

Als gezinsconsulenten ouders tips en adviezen hebben gegeven of voor ondersteuning hebben gezorgd, volgen ze of die daadwerkelijk helpen. Als het blijkt dat de adviezen niet aansluiten, zoeken ze naar alternatieven. Zo bleek een kind het beloningssysteem dat de gezinsconsulent en de ouder hadden bedacht om op tijd op school te komen te kinderachtig te vinden, waardoor het niet werkte. Samen bedachten ze een alternatief dat wel bleek te werken. Ook na doorverwijzing volgen de gezinsconsulenten of de ouders goed zijn aangekomen en of die doorverwijzing voldoende is geweest.

Ouders geven in de interviews aan het volgen prettig te vinden. Zo vertelde een van de ouders dat ze het goed vond dat de gezinsconsulent in de gaten hield of de school en zijzelf zich aan de gemaakte afspraken hielden en hen daar ook op aansprak. Ouders geven ook aan opnieuw bij de gezinsconsulent naar binnen te lopen als ze ondersteuning nodig hebben of als ze vragen hebben.

5 Bruggenbouwers tussen ouders, school en wijk

Samengevat

Gezinsconsulenten kunnen op twee niveaus bruggen bouwen: op het niveau van gezinnen en op het niveau van organisaties.

Voor het vervullen van de rol als bruggenbouwer zijn de volgende vaardigheden van belang: zich kunnen verplaatsen in een ander, ondernemend zijn, vertrouwen opbouwen, de autonomie van ouders ondersteunen, en institutionele vaardigheden om bij te dragen aan het veranderen van werkwijzen en routines.

Voldoende tijd en continuïteit zijn belangrijke randvoorwaarden om deze vaardigheden tot bloei te laten komen.

5.1 Bruggenbouwers op gezins- en organisatieniveau

Gezinsconsulenten leggen verbindingen – bouwen bruggen – op verschillende niveaus (zie ook kader). Op het niveau van gezinnen, waarbij ze de wereld van school en de wereld van gezinnen thuis nader tot elkaar proberen te brengen. En op het niveau van organisaties, waarbij ze school, voorschool, welzijnswerk, jeugdgezondheidszorg en andere relevante partijen in de wijk (nog) meer met elkaar verbinden om te zorgen voor passende en samenhangende ondersteuningsmogelijkheden voor ouders.

Boundary spanners: ondernemende vernieuwers die kunnen omgaan met verschil

Bruggenbouwers, verbinders, of in het Engels *'boundary spanners'*, zijn professionals die grenzen weten te overbruggen tussen personen, organisaties of beleidsterreinen. In zijn artikel *'The competent boundary spanner'* beschrijft bestuurskundige Paul Williams (2002) verschillende perspectieven op bruggenbouwers:

- ***De netwerker:*** de bruggenbouwer als iemand die goed kan netwerken, en daar ook de benodigde communicatieve en politieke vaardigheden voor heeft.
- ***De ondernemer en innovator:*** de bruggenbouwer als iemand die flexibel en onconventioneel te werk gaat en kansen benut om te vernieuwen.
- ***De leider:*** de bruggenbouwer als iemand die draagvlak creëert, samenwerkt en strategie ontwikkelt. Het gaat hier om faciliterend leiderschap, in plaats van hiërarchisch leiderschap.
- ***Iemand die kan omgaan met verschil:*** het kunnen begrijpen van mensen en organisaties buiten je eigen directe omgeving. Hier wordt ook een spanning benoemd: je moet aan de ene kant grenzen overbruggen tussen jou en de ander (of dat nu een professional is of een cliënt), en aan de andere kant ook grenzen stellen zodat verschillen niet te veel vervagen.

Williams (2002) geeft aan dat het in de literatuur vaak onduidelijk is of de persoonlijke eigenschappen die besproken worden (zoals flexibiliteit, empathie, ondernemend zijn) nu al vanaf de start aanwezig zijn bij bruggenbouwers, of dat zij deze eigenschappen gaandeweg ontwikkelen.

Meer recente literatuur benadrukt dat het gaat om hoe *'boundary spanners'* met andere partijen samen leren (Hogeschool van Amsterdam 2022). De eigenschappen zijn dan niet meer individueel maar groepen benutten ze om al doende samen te leren.

Vanuit een tussenpositie ouder en school verbinden
Gezinsconsulenten bevinden zich tussen de wereld van de ouders en de wereld van school. Een fragment uit een verslag van een leernetwerkbijeenkomst laat dit zien:

> *'Voor ouders kan het fijn zijn dat de gezinsconsulent niet iemand van school is. Ze kunnen informatie geven zonder dat die direct op school bekend wordt. Aan de andere kant is het vaak juist prettig dat ze [de gezinsconsulenten] wel binding met de school hebben, dat ze via de school bij ouders komen. Het is juist die tussenpositie die het [voor ouders] toegankelijk maakt.'*

Ook ouders zien de tussenpositie van gezinsconsulenten. Een ouder zegt:

> *'Ik vind het een goede tussenweg als er problemen zijn. Iemand die een weg zoekt tussen jou en je kind en tussen school en jou.'*

Gezinsconsulenten spannen zich in om zowel de wereld van thuis als school te begrijpen. In een van de leerbijeenkomsten werd het bij gezinnen thuis komen als heel essentieel benoemd. Huisbezoeken geven ten eerste veel informatie over de thuissituatie. Gezinsconsulenten kunnen als ze de situatie hebben gezien, zelf beter passende adviezen geven. Gezinsconsulenten delen dit soort achtergrondinformatie ook met leerkrachten (met toestemming van ouders), omdat het hen kan helpen om het gedrag van kinderen en ouders te kunnen duiden. Dat een moeder bijvoorbeeld niet naar oudergesprekken komt als deze 's avonds zijn, omdat dit voor haar als alleenstaande ouder lastig is. En dat de kinderen op school misschien zo druk zijn, omdat zij thuis weinig ruimte hebben om hun energie kwijt te kunnen. Ten tweede kunnen huisbezoeken helpen om de ondersteuning voor ouders zo concreet mogelijk te maken. Niet alle ouders kunnen de vertaalslag maken naar toepassen thuis, als ze op school iets uitgelegd krijgen. Als gezinsconsulenten thuis dingen voor kunnen doen, bijvoorbeeld hoe je met een leesprogramma met je kind kunt oefenen, brengen ze de wereld van school letterlijk in huis.

Naast huisbezoeken helpen ook driehoekgesprekken om de werelden van school en thuis dichter bij elkaar te brengen. Gezinsconsulenten kunnen deze gesprekken met leerkrachten of met ouders voorbereiden. Ze kunnen er tijdens de gesprekken voor zorgen dat beide perspectieven aan bod komen en ook checken of alle partijen hetzelfde beeld delen en elkaar begrepen hebben.

Kortom: op het niveau van gezinnen bouwen gezinsconsulenten bruggen door zich tussen de wereld van thuis en de wereld van school te bewegen, de verschillen goed te begrijpen en hiervoor bij beide partijen aandacht te vragen.

Ondernemende netwerkers tussen organisaties
Het tweede niveau van bruggen bouwen gaat over samenwerking tussen professionals en het verbinden van organisaties. In de literatuur worden bruggenbouwers omschreven als ondernemende vernieuwers, die kansen signaleren en benutten. We zagen in de leernetwerken zowel gezinsconsulenten als anderen deze rol vervullen. Overbruggen – *'boundary spanning'* – is iets dat je samen doet, zoals ook in de recente literatuur omschreven. Een voorbeeld uit de leernetwerkbijeenkomsten illustreert dit:

> *'De welzijnswerker vertelt over het wijkteam, dat zich richt op alle leeftijden, en dus ook op gezinnen in de wijk. De welzijnswerker heeft vanuit die rol ook contact met de scholen in de wijk. De verbinding zou nog sterker kunnen, geeft zij aan. Er is bijvoorbeeld een moedergroep in het wijkcentrum. Via gezinsconsulenten zouden daar moeders voor kunnen worden uitgenodigd. En via de school zou contact kunnen worden gelegd met kinderen die mee willen doen aan de wekelijkse middagactiviteiten.'*

Een ander voorbeeld is dat in verschillende leernetwerken is gesproken over de mogelijkheid dat gezinsconsulenten ouders met kinderen op de VVE ondersteunen en ondersteuning bieden bij de overgang naar het primair onderwijs. In Leiderdorp kwamen deelnemers tot de conclusie dat voor die jonge doelgroepen op dit moment beperkt aanbod is vanuit andere organisaties, en dat het daarom belangrijk is dat gezinsconsulenten zich daarop richten. In Leiden hebben de IB-er, de zorgcoördinator van de VVE en de gezinsconsulent de routekaart die wordt gebruikt voor deze overgang aangepast voor de scholen waar de gezinsconsulenten actief zijn. Op die kaart staan drie routes: één voor kinderen waarvan een gemakkelijke overgang van voorschool naar school wordt verwacht, één voor kinderen die wat ondersteuning nodig lijken te hebben en één voor kinderen waar al complexe problemen spelen. De gezinsconsulent heeft in de routekaart een rol gekregen voor de tweede groep kinderen.

Naast deze voorbeelden van ondernemend netwerken, zagen we ook onderwerpen die nog niet worden benut. Zo hebben verschillende deelnemers van leernetwerken aangegeven samen met gezinsconsulenten problemen die zij signaleren structureler te willen aanpakken. Zo wilde de jeugdverpleegkundige bijvoorbeeld gezamenlijk aan de slag rondom de preventie van overgewicht en wilde een deelnemer uit het welzijnswerk graag gezamenlijk actie ondernemen op het onderwerp pesten, dat zij ernstig zag toenemen.

Institutioneel werk
Bij bruggenbouwen tussen organisaties gaat het om een aanpak die individuele gezinnen overstijgt: er worden mogelijkheden gecreëerd om structurele verbindingen te leggen. Hierin is institutioneel werk belangrijk (zie kader). Daarbij gaat het er vooral om dat professionals inzien dat bestaande werkwijzen, regels en routines niet in beton gegoten zijn en in samenspraak aangepast kunnen worden.

Dat aanpassen van werkwijzen, regels en routines is vooral van belang wanneer er mogelijkheden zijn de ondersteuning aan ouders te verbeteren. Dat geldt bijvoorbeeld voor het verder brengen van signalen die ouders op school graag anders zouden willen (zie ook hoofdstuk 4). Daarnaast zagen we tijdens een observatie dat het voor ouders lastig is om het online taalprogramma te gebruiken, dat de school aanraadt aan ouders van leerlingen die moeite hebben met taal. Ouders hebben moeite met het vinden van de webpagina, het inloggen en vooral het begrijpen van de instructies bij de opdrachten in het programma. Nu helpen de gezinsconsulenten iedere ouder individueel op weg, terwijl het volgens hen handiger zou zijn om het programma aan te passen. Tot nu toe zijn er geen acties ondernomen om het programma passender te maken.

Wij zagen dat het werk van gezinsconsulenten zich tot nu toe veelal richt op het gezinsniveau (ouders helpen de school te begrijpen, zoals we dat eerder verwoordden), en minder op het institutionele niveau (de school helpen de ouders te begrijpen). In de verdere ontwikkeling en inbedding van het werk van gezinsconsulenten zou het waardevol zijn om meer in te zetten op het verder brengen en benutten van de institutionele vaardigheden van gezinsconsulenten.

Institutioneel werk: hoe professionals regels niet alleen volgen maar ook maken

Of het nu gaat om het onderwijs of de zorg, vaak verzuchten professionals dat ze gebukt gaan onder beknellende regelgeving. Dit sluit aan bij hoe in sommige literatuur geschreven wordt over instituties, oftewel de formele en informele regels die ons doen en laten structuren. Maar er is ook kritiek op deze manier van denken. Regels staan niet vast en ze bestaan niet buiten mensen om; ze worden door mensen gemaakt. De *'institutional work'*-benadering sluit hierbij aan. Institutioneel werk is het werk dat individuen of groepen verrichten om instituties in stand te houden, te veranderen, of nieuw te creëren (Lawrence en Suddaby, 2006). Je kan hierbij zowel denken aan de structuur van een gehele organisatie, als aan kleinere onderdelen, zoals de manier waarop oudergesprekken plaatsvinden op een school. De kern van de institutioneel werk-benadering is dat (groepen) mensen niet gevangen zitten in regels, werkwijzen, routines en structuren, maar dat zij daar zelf ook invloed op hebben.

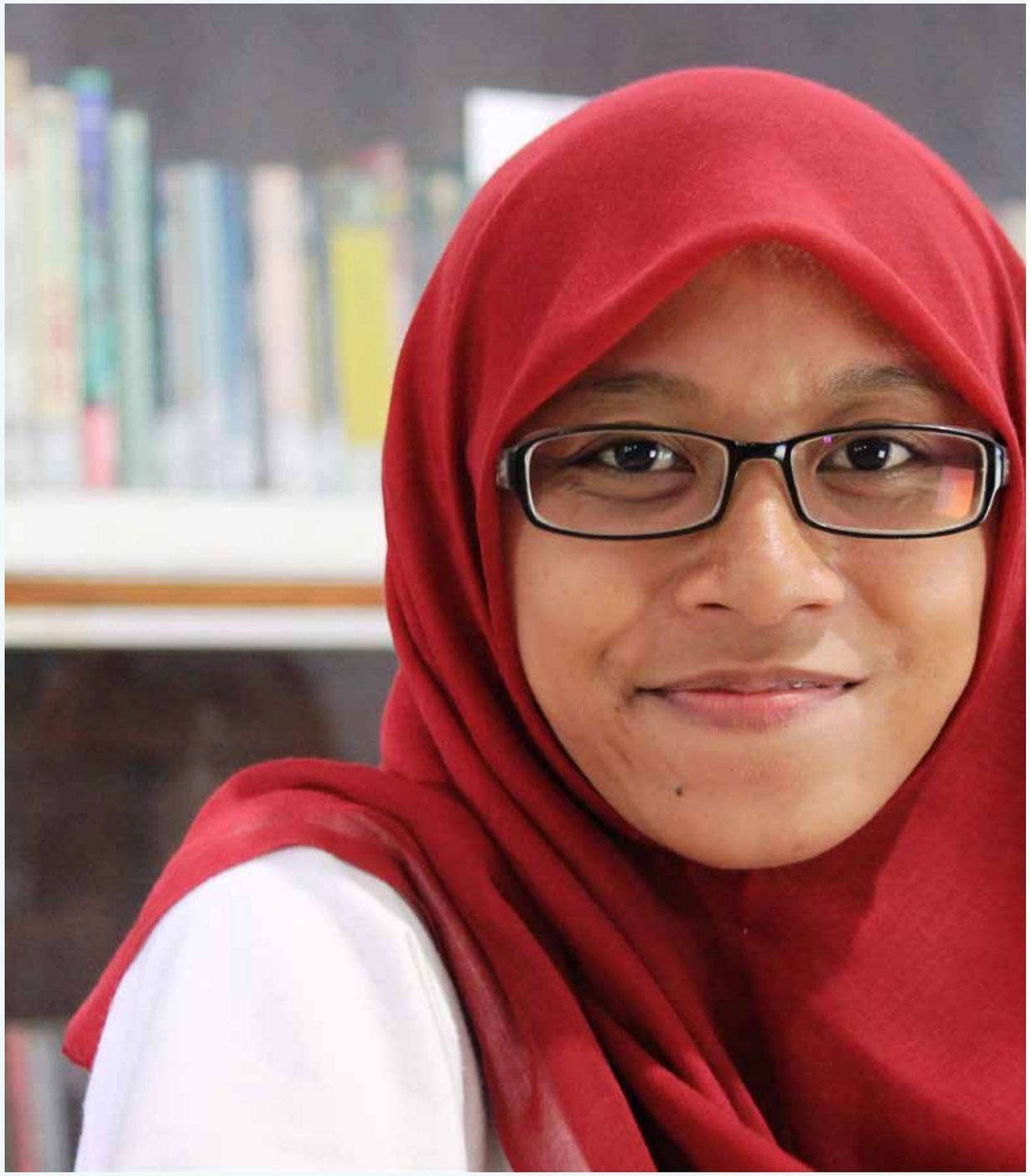
5.2 Benodigde vaardigheden en randvoorwaarden

Voor het vervullen van de functie van bruggenbouwer op gezinsniveau (tussen school en gezin) en op organisatieniveau (tussen organisaties in de wijk) zijn verschillende vaardigheden van belang. We vatten deze in onderstaand schema samen. De vaardigheden zijn gebaseerd op bestaande literatuur en toegepast op de invulling die gezinsconsulenten aan het bruggenbouwen geven, zoals in dit hoofdstuk beschreven.

Vaardigheden van bruggenbouwers	**Toepassing in het werk van gezinsconsulenten**
Omgaan met verschil en je in anderen kunnen verplaatsen	Persoonlijke benadering richting ouders, zich kunnen verplaatsen in hun situatie. Kennis van visie en werkwijze van andere professionals rondom het gezin.
Vertrouwen opbouwen	Zowel richting ouders als richting professionals kan dit snel gaan, maar ook een langdurig proces zijn. Ouders zijn soms huiverig voor bemoeienis. Professionals kunnen zich bedreigd voelen in hun eigen domein.
Ondernemend zijn	Kansen signaleren en benutten om ouders en organisaties aan elkaar te verbinden (bijvoorbeeld een ouder aan een bijeenkomst in een wijkcentrum) en organisaties onderling (bijvoorbeeld de overgang van voorschool naar school).
Ondersteunend zijn	Ouders geen dingen uit handen nemen, maar hen helpen in het verder ontwikkelen van hun onderwijsondersteunend gedrag, hun autonomie bekrachtigen.
Institutioneel werk verrichten	Niet-passende of knellende werkwijzen, regels of systemen signaleren en samen met samenwerkingspartners aanpassen. Niet alleen ouders helpen het systeem te begrijpen, maar ook helpen het systeem passender te maken.
Randvoorwaarden	
Tijd	Om te investeren in contacten met gezinnen en met professionals op school en in de wijk. Om ouders te kunnen ondersteunen en blijven volgen. Om naast veranderingen op gezinsniveau ook te werken aan verbetering op institutioneel niveau.
Continuïteit	Een lange-termijn-benadering, waarbij het werk van gezinsconsulenten structureel is ingebed in de school en de wijk.

In het schema staan ook twee randvoorwaarden, die nodig zijn om de vaardigheden te kunnen ontwikkelen en benutten. In de leernetwerkbijeenkomsten werd vooral de factor tijd genoemd. Het kost tijd om een nieuwe functie ‘bottom-up’ vorm te geven zodat deze aansluit bij de specifieke context van een school en wijk. Het kost tijd om met ouders in contact te komen, om te weten waar je ze het beste kunt ontmoeten, wat voor de ene ouder werkt en wat voor de andere. Het kost tijd om leerkrachten op een school te leren kennen, zeker als het een grotere school is en als er veel personeelswisselingen zijn. Het kost tijd om in contact te blijven met ouders, om te blijven volgen hoe het met hen gaat en of er een nieuwe vraag om hulp of ondersteuning is. En het kost tijd om samen met partners op school en in de wijk te werken aan structurele veranderingen, bijvoorbeeld in de informatieverstrekking vanuit school aan de ouders of samen met andere organisaties een probleem in de wijk structureel aan te pakken.

Een andere randvoorwaarde die gezinsconsulenten en andere professionals vaak noemen is continuïteit. Het eerste jaar van het werken met gezinsconsulenten werd ook gezien als een investering. De tijd die erin is gestoken om een bekend gezicht te worden, zowel voor ouders als voor de diverse professionals op school en in de wijk, zal vooral op langere termijn zijn vruchten afwerpen. Onzekerheid over het voortzetten van het werk van de gezinsconsulenten, vooral in een van de gemeenten, kan verlammend werken. De deelnemers aan de leernetwerken benadrukken dat het blijven investeren van hun tijd vraagt om een garantie van continuïteit.

6 Conclusies en aanbevelingen

We hebben de nieuwe functie van gezinsconsulenten onderzocht binnen zes scholen in drie gemeenten. Het onderzoek was gericht op de ontwikkeling van de rol, werkwijze en positie van gezinsconsulenten in de samenwerking met scholen en partijen uit de wijk. Nu, na afloop van het onderzoek, maken we de balans op: wat zijn de belangrijkste bevindingen en wat kunnen we hiervan leren, zowel binnen de onderzochte scholen en gemeenten, als daarbuiten? We vatten hier de kernbevindingen per hoofdstuk samen, doen aanbevelingen en geven tot slot een *overall* conclusie.

6.1 De functie van gezinsconsulent moet ruimte krijgen om zich te ontwikkelen

De functie van gezinsconsulent heeft centrale uitgangspunten zoals het naast de ouder staan en het verbinden van thuis, school en wijk. Maar hoe gezinsconsulenten dat invullen, krijgt zijn precieze vorm in samenwerking met andere professionals. De aanpak verschilt daardoor per school: wat op de ene school werkt, werkt niet noodzakelijkerwijs ook op een andere school. Dat heeft te maken met kenmerken van de school, zoals omvang, achtergrondkenmerken van leerlingen en ouders, fysieke omgeving en nabijheid van de voorschool of andere voorzieningen in de wijk.

We zagen bij verschillende samenwerkingspartners de behoefte om vanaf de start precies te weten waar gezinsconsulenten wel en niet voor zijn, om mogelijke overlap tussen werkzaamheden van gezinsconsulenten en andere professionals te voorkomen. Maar juist doordat gezinsconsulenten de ruimte kregen om hun functie samen met anderen 'on the job' vorm te geven, ontstond een gevoel van eigenaarschap. Gedeeltelijke overlap werd steeds meer omarmd, om beter te kunnen samenwerken en elkaars meerwaarde te benutten. De functie is nog in beweging, wat de nodige afstemming vraagt. Maar ook als de functie van gezinsconsulenten in de school is uitgekristalliseerd, blijft met elkaar in gesprek zijn over elkaars rol belangrijk. De functie is in die zin nooit 'af'.

Aanbeveling voor gezinsconsulenten, scholen, gemeenten en andere partijen:
Blijf ruimte bieden om al doende met elkaar te leren om binnen de situatie van de school en de wijk activiteiten in samenhang te bieden en ouders die dat nodig hebben zo goed mogelijk te ondersteunen. Faciliteer dat de betrokken professionals met elkaar in gesprek blijven om ervaringen uit te wisselen en te reflecteren op ieders rol en meerwaarde, ook nu de pilotfase is afgelopen.

6.2 Gezinsconsulenten, scholen en organisaties uit de wijk kunnen kansen benutten om ouders nog beter te bereiken

Gezinsconsulenten bieden laagdrempelige ondersteuning aan ouders die baat hebben bij uitleg over de routines van de school en met wat extra ondersteuning hun kinderen beter kunnen ondersteunen in hun ontwikkeling. Gezinsconsulenten slagen erin ouders te bereiken die voor school niet gemakkelijk te bereiken zijn. Het gaat bijvoorbeeld om ouders die niet deelnemen aan oudergesprekken en andere bijeenkomsten op school, ouders die niet makkelijk aanspreekbaar zijn rond het halen en brengen van hun kind (dat kan ook met fysieke kenmerken van school en schoolplein te maken hebben), of ouders die zelf negatief terugkijken op hun tijd op school. Dit zijn vaak groepen ouders bij wie het de school niet lukt om in gesprek te komen, gegeven de beperkte tijd die ze voor contacten met ouders hebben. Gezinsconsulenten hebben wel tijd om die contacten te leggen en een relatie met ouders op te bouwen. Zij worden voor ouders een bekend gezicht omdat ze veel op school aanwezig zijn en ze benaderen ouders op een laagdrempelige en informele manier.

Professionals op de scholen verwijzen ouders door naar gezinsconsulenten. Verschillende partijen, waaronder voor- en vroegschoolse educatie (VVE) en jeugdgezondheidszorg, zien eveneens kansen om ouders door te verwijzen naar gezinsconsulenten. Vooral waar het jonge kinderen betreft die de overgang maken van voorschool naar school. Die kansen worden nu nog niet ten volle benut.

Aanbeveling voor gezinsconsulenten, scholen, VVE, jeugdgezondheidszorg en gemeenten:
Doe ervaring op met het doorverwijzen van (groepen) jonge kinderen vanuit de VVE en jeugdgezondheidszorg naar de gezinsconsulenten om de overgang naar school voor hen te vergemakkelijken. Gebruik reeds beschikbare werkwijzen, zoals de routekaart in Leiden, en gebruik opgedane ervaringen om de werkwijze waar nodig aan te passen.

6.3 De focus van gezinsconsulenten richt zich op preventie, praktische en persoonlijke ondersteuning

Gezinsconsulenten hebben een persoonlijke werkwijze. Ze staan naast ouders. Ouders voelen zich hierdoor op hun gemak. Daardoor komt vaak nieuwe informatie boven tafel over de situatie van het gezin. Die informatie biedt zowel gezinsconsulenten als de school nieuwe mogelijkheden om kind en ouders verder te helpen.

De meerwaarde van de gezinsconsulenten zit hem in de preventieve aanpak. Ze kunnen in actie komen wanneer ouders wel ondersteuning kunnen gebruiken, maar er nog geen complexe problemen zijn. Gezinsconsulenten bieden voornamelijk praktische ondersteuning en geven ouders concrete handvatten om hun kind beter te ondersteunen. Daarbij komen ook onderliggende vragen over ouderschap aan bod. Gezinsconsulenten monitoren de resultaten. Wanneer de ondersteuning (nog) niet de gehoopte resultaten oplevert, zoeken ze samen met ouders naar alternatieven.

Aanbeveling voor gezinsconsulenten en scholen:
Blijf de meerwaarde van de persoonlijke benadering, de positie naast ouders en de preventieve, praktische insteek benutten.

6.4 Gezinsconsulenten kunnen systemen en werkwijzen voor ouders verbeteren

Gezinsconsulenten zijn op verschillende manieren bruggenbouwers. Zij leggen de verbinding tussen individuele ouders en de school door zich tussen de wereld van thuis en de wereld van school te bewegen, de verschillen goed te begrijpen en hiervoor bij beide partijen aandacht te vragen.

Gezinsconsulenten kunnen ook bruggen bouwen op het niveau van organisaties, gericht op het structureel verbeteren van de ondersteuning voor grotere groepen ouders. Verschillende partijen, waaronder welzijnswerk en jeugdgezondheidszorg, zien hiervoor mogelijkheden, bijvoorbeeld rondom onderwerpen als pesten en overgewicht. Gezinsconsulenten signaleren daarnaast werkwijzen en systemen die ouders belemmeren in het ondersteunen van hun kinderen. Zoals ingewikkelde berichtgeving of voorzieningen die niet laagdrempelig genoeg zijn. Gezinsconsulenten kunnen samen met scholen en organisaties in de wijk kijken wat er voor nodig is om belemmeringen weg te nemen en zo verbeteringen realiseren voor grotere groepen ouders.

Aanbeveling voor gezinsconsulenten, scholen en gemeenten:
Organiseer momenten waarop gezinsconsulenten met andere betrokken partijen kunnen bespreken welke belemmeringen zij signaleren voor ouders. Geef gezinsconsulenten en de andere partijen tijd en ruimte om belemmeringen te signaleren en nieuwe, beter passende werkwijzen, regels en routines te ontwikkelen.

6.5 Het werk van gezinsconsulenten vraagt tijd en continuïteit

Om wat goed gaat te blijven faciliteren en om verdere ontwikkeling van de functie van gezinsconsulenten te stimuleren, zijn twee randvoorwaarden van groot belang: tijd en continuïteit. Het contact leggen en onderhouden met ouders vraagt een wekelijkse investering van tijd, en de resultaten hiervan zijn vaak pas na enkele maanden zichtbaar. Het samen met andere professionals werken aan beter passende werkwijzen, vraagt onderling begrip en afstemming. Ook dit is een proces van de lange adem.

Onzekerheid over het voortzetten van het werk van de gezinsconsulenten, zoals die zich vooral in een van de gemeenten voordeed, kan verlammend werken. De deelnemers aan de leernetwerken benadrukken dat het blijven investeren van tijd vraagt om een garantie van continuïteit. Het werk is na een jaar niet klaar. Het naast de ouder gaan staan en de verbinding leggen tussen thuis, school en wijk verdient blijvend aandacht.

Aanbeveling voor gemeenten, gezinsconsulenten, scholen en organisaties uit de wijk:
Maak het werken met gezinsconsulenten onderdeel van een meerjarige visie op educatief partnerschap en samenwerking rondom gezinnen in de wijk. Het werk van gezinsconsulenten levert op korte termijn resultaten op voor specifieke gezinnen. Om voor meer structurele verandering te zorgen, is een langere adem nodig. Erken dat en faciliteer dat vanuit gemeenten, gezinsconsulenten, scholen en organisaties in de wijk, door tijd en continuïteit te bieden.

6.6 Gezinsconsulenten hebben meerwaarde voor ouders maar zijn geen kant-en-klare oplossing

Gezinsconsulenten hebben met hun preventieve, praktische en persoonlijke insteek een belangrijke meerwaarde ten opzichte van andere partijen. Ze weten ouders te bereiken die voor andere partijen moeilijk te bereiken zijn. Tijdens de pilot is de verbinding tussen ouders, school, gezinsconsulent en andere partijen op het niveau van gezinnen steeds sterker geworden. De verbinding op het niveau van organisaties, waarbij het mogelijk is voor grotere groepen ouders ondersteuning te bieden en verbetering te realiseren, staat nog in de kinderschoenen. Verschillende partijen hebben onderwerpen gesignaleerd om intensiever op samen te werken voor ouders en kinderen. Die bieden kansen, maar zijn nog niet gerealiseerd. Ook kunnen de belemmeringen die gezinsconsulenten zien in hun contacten met individuele ouders, voor grotere groepen ouders worden weggenomen. Het werk van gezinsconsulenten is dus nog niet af en kan zich nog verder ontwikkelen. Dit vergt tijd en continuïteit.

Aanbeveling voor gemeenten en organisaties die met gezinsconsulenten willen starten:
Gezinsconsulenten hebben met hun preventieve, praktische en persoonlijke insteek een duidelijke meerwaarde. Hoge verwachtingen van het werken met gezinsconsulenten zijn terecht, maar de functie is geen kant-en-klare oplossing. Geef gezinsconsulenten, samen met scholen en andere partijen in de wijk, de ruimte om de functie op zo'n manier in te vullen dat deze past bij de omgeving. Geef hen voldoende tijd om samen al doende te leren, en zorg voor continuïteit in de opzet ervan.

Gebruikte literatuur

Blankenship, S. S., & Ruona, W. E. A. (2007). *Professional learning communities and communities of practice:* A comparison of models. In: Academy of Human Resource Development 2007 International Conference Proceedings (pp. 888-895).

Bochove, M. van, Tonkens, E., Verplanke, L., & Roggeveen, S. (2018). Reconstructing the professional domain: Boundary work of professionals and volunteers in the context of social service reform. *Current Sociology,* 66(3), 392-411.

Gieryn T.F. (1983). Boundary-work and the demarcation of science from non-science: Strains and interests in professional ideologies of scientists. *American Sociological Review* 48(6): 781-795.

Gilsing, R. (2019). Transformatie in de jeugdhulp: de noodzaak tot wonderwoordendialoog. *Jeugdbeleid*, 13(4), 238-253.

Hogeschool van Amsterdam (2022). *Boundary spanners in actie: Bouwen aan domeinoverstijgende grootstedelijke vraagstukken.* https://www.hva.nl/urban-governance/gedeelde-content/projecten/um-algemeen/boundary-spanners-in-actie.html.

Halffman W. (2003). *Boundaries of regulatory science.* PhD dissertatie. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

Heemskerk, M. (2023). *Dialogen in het onderwijs. Gespreksvoering in de (dagelijkse) onderwijspraktijk.* Assen: Uitgeverij Koninklijke van Gorcum.

Janssen, L. (2023). *Tien jaar brugfunctionaris in de gemeente Groningen. Een rapport over de doorontwikkeling van de brugfunctionaris in de gemeente Groningen.* Groningen: Gemeente Groningen, VCOG, WIJ Groningen, Openbaar Onderwijs Groningen, Groningen Katholiek Onderwijs.

Janssen, M., Wallenburg, I., & de Bont, A. (2016). Carving out a place for new health care occupations: An ethnographic study into job-crafting. In H. Albach, H. Meffert, A. Pinkwart, R. Reichwald, & W. von Eiff (Eds.), *Boundaryless Hospital: Rethinking and redefining health care management* (pp. 119-141). Springer-Verlag.

Kassenberg, A. (2017). Verschillende ouders, gelijke kansen voor kinderen? In: Hoogeveen, K., Jepma, IJ., Studulski, F. (red.) (2017). *Kansen bieden in plaats van uitsluiten.* Utrecht: Sardes (pp. 79-100).

Lagerwij, J. & Van der Wolde, A. (2021). *Samen Sterk Staan.* Uitkomsten pilot jeugdondersteuners Leeuwarden 20018-2021. Leeuwarden: Grant Thorton.

Lawrence, T. B. & Suddaby, R. (2006). 1.6 institutions and institutional work. *The Sage Handbook of Organization Studies,* 215-254.

Pas, A. van der (2006). Ouderbegeleiding als Methodiek. *Handboek methodische ouderbegeleiding, 1.* Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Williams, P. (2002). The competent boundary spanner. *Public Administration,* 80(1), 103-124.

Kennisnetwerk
Jeugd Haaglanden

DE HAAGSE
HOGESCHOOL